

EGY KITÜNŐ ANGOL VALLÁSOS ÉNEK- GYÜJTEMÉNYRŐL. *)

MEGEDÜS JSTVÁN.

A görög mythos elbeszélése szerint Amphion lantjának zöngelme mellett emelkedtek Thébé falai. E kép megragadóan fejezi ki az építészet és zene öszhangjai közt létező rejtélyes viszonyt és összeköttetést. De ha a lélek templomának, a szellem belső épületének, a mint a keresztyén kifejezi a szent igék hatása alatt keletkezett lelki áthatottságot és öszhangot, jelentésébe behatolunk, nem kell nagy merészség ahhoz, hogy Amphion bűvös hatását a lelki életre átvive, abban kifejezve lássuk a vallásos ének építő hatását a vallásos kedély belsejére. A dal világa a legkorlátlanabb és érzékeinkhez is bámalatos erővel képes szólni; a láthatatlan világ zavartalan öszhangjának idomját lopja be a szivbe. Jobban megmagyarázni a végesből a végtelenbe sovárgó léleknek azon jogát, hogy e civitas Dei-t higyje is valónak: semmi sem képes annyira, mint a zenével ölelkezve fölbuzgó vallásos dal. Protestans egyházaink a hitélet benső lényegére: a megigazulás útján való üdvösségre, szabad elhatározásból törekvő kegyességre fektetvén a sulyt, csaknem rideg felfogást tanusit a vallásos érzelem kifejezési alakja: a külső cultus iránt annyival inkább, mert annak kápráztató művészettel kiképződött csillogása ellen volt kénytelen tiltakozni. E téren Kálvin álláspontja annyira rideg, hogy a minden külékitől megfosztott cultus csak a vezeklő ember erkölcsi komolyságát, de nem az imádkozó ember enthusiasmusát fejezte ki. Pedig szerintem mind két vonás összefonódik a vallásos hangulatban, és e hangulat lehető hű kinyomatával kell birnia az igazi cultusnak. Mily fontos a cultus külalakja, e tέρre nem szándékozom elmékedéseimet kiterjeszteni, oly behatóan, oly igazi lelkes felfogással irt e tárgyról főtisztelendő Ferencz József püspök ur. (A vallás külformáinak befolyása a hitéletre. Ker. Magv. XI-ik évf. 4-ik füzet.) hogy felmentett a további fejtegetéstől.

De véleményem szerint arra kellene törekednünk, hogy protestans egyházunkban (értvén főképen a legegyszerűbb ritussal bi-

*) Hymns of praise and prayer collected and edited by James Martineau. LL. D., D. D. London. Longmans. 1874.

ró két egyházat: a reformatust és unitáriust) a cultus minél meghatóbbá, szebbé, de azért az igaz buzgóság minél hűbb, a töredelmesség minél közvetlenebb kifejezőjévé legyen; de ez ugy lesz, ha annak művészi részét (mert a szónoki beszéd sem nélkülözheti a művészi alkotást) az éneket a vallásos lyra minél valódiabb gyöngyeiből, válogatott darabokkal tesszük ékessé olyanokkal, melyek az igaz vallássságtól áthatott szív hangulatát minél közvetlenebb egyszerűséggel, egész, még a műveltség legalsóbb fokán álló közönség által is rögtön, minden mélyebb gondolkodás nélkül megérthető alakban fejezik ki; de bírnak a lyrai költészet azon főtulajdonával, hogy a jelenkor érzelmeit, gondolatait, képeit, szólamait adják vissza, megszürvén azokat az esetleges, mulólagos elemektől és a keresztyén szellem igaz kifejezése magaslatáig emelvén.

Igen, szándékosan irtam így: a keresztyén szellem igaz kifejezése magaslatáig; mert bármily nagyszerű átalakuláson ment keresztül, korszakokon át a közgondolkodás, a tudás és ismeret körében, a vallásos érzés oly örök jellegű alakot öltött a keresztyén szellem antik kifejezési módjában, mint a plastikai kép az antik szobrászatban, az epikai fenség az antik eposban. És itt kell egy pár szót szólanom azon, mondhatni, rendkívül finom, talán csak a vallásosan hangolt kedély tapintatával eltalálható határvonalról, mely a jelenhez szóló, a jelen vallásos hangulatát visszaadó vallásos lyra világi és igaz egyházi használatra alkalmas ritualis költés módja közt van.

Lehet valamely költemény rendkívül szép vallásos költemény, mint az alább közölt Carlyle által írott, de nem alkalmas arra, hogy az isteni tiszteletben úgy szerepeljen, mint a közönség hangulatának élő hangja. Másfelől lehet egy ritualis használatba bevett vers végtelen gyarló és főképp távol eső jelen gondolkodásunktól, sőt érzelmi körünktől is, és mégis azon hosszú emlék által, mely hozzá van kötve, csodásan meghat. De épen itt van a bökkenő. Az igaz hitélet folyton buzogó forrás. Nem lehet e forrást a régi képek, a régi eszmekör tükréül tekinteni, bár a szent föld emlékei mint helyi emlékek is rendkívül vonzóak. De épen az a baj, hogy a XVI. évszáz folyamán termelt vallásos énekeink nagy része azon kor dogmaharczát, rationalistikus fekélyeit is megörökíté az „Erős várunk nekünk az Isten“ velőkig ható és a hitért harczolók vérével megszentelt éneke mellett. Tehát hogyan fejezné ki e lyra a jelen vallási hangulatot? De hát ha épen ez utóbbi nem létezik?

Vagy legalább elveszté termőkéességét? A régi képek és régi szólamok még ma is jobban visszacsengenek lelkiünkben, mint egy újabb költő egyéni érzelmeit, tehát muló hitalakját kifejező vallásos dal. E tekintetben ez az általánosan elterjedt tölfogás és bizony jogosult is a lehető legóvatosabb conservativismus. Az alak, melyet annyi évszáz szentesített, bizonyos családias közvetlen érintkezésbe látszik hozni az Istennel a vallásos lelket. De csak látszik. A mint a csillagászati látkör mind tágabb lesz, úgy szélesbül az erkölcsi látkör is. E látkör okvetetlenül az az egyetlen, valódi látkör, homnét Istenhez emelkedhetünk. Látszólagos látkörre válik a ritualis azonnal, mihelyt jelen gondolkodásunktól teljesen távol eső világnézetet tükröz vissza. Lehet ez szép, lehet egyéni szempontból jogosult: de szűk marad. Pedig a lélek hol emelkedik merészebb magasságba, mint midőn Istenéhez emelkedik? Ezt nem kell feledni: Istenéhez; mert az egyéni fel fogásnak a protestantismus teljes jogosultságot adott.

Mi tehát a teendő? Az, mit a legvallásosabb népfaj, az angol tesz. Koronként gyűjteményekben a legkitünőbb termékeit a vallásos lyrának egybegyűjteni, de mindig a kor hitfelfogása, a kor szelleméhez simuló világnézet szempontjából. Nem csak statistikai pontossággal egybegyűjteni a jelenleg használatban levő énekeket, de a legkülönbözőbb szellemű és alaku vallásos hangulatokat visszatükrözőket is. Az egyéniség meleg lehelletét jól esik éreznünk a mellett, hogy a közös imában egybeolvadt egyház éneke hat reánk. E kettő egymással párhuzamosan egybeállítva, lehető hű képet nyújt a jelen vallásos hangulatáról, kifejezési, költészi módjáról, képeiről, szólamairól. Nagy merészség egy költőnek is hinni, hogy annyi alakban nyilvánuló hangulatot kifejezhet vagy, hogy magát is adja; pedig az az igaz lyra, mely magát adja. Másfelől felette téves hinni, hogy bármely községi dal minden fordulatával az egyénileg alakult vallásos élet hű kinyomata volna.

Tehát az énekgyűjteményeknek ez hivatása, ez haszna. E tekintetben minden dicsérettel kell elhalmoznom Dr. Martineau Jakab: Dicséret és fohász-hymnuszok (Hymns of praise and prayer) cz. 1874-ben közrebocsátott és azóta ropant nagy elterjedést nyert gyűjteményét, melynek szempontja ép a fentebb jelzett: az egyéni és ritualis lyra lehető párhuzamos egybeállítása. Nemcsak a mintegy harmincz évvel előbb készült hasonló gyűjtemény kiegészítése e gyűjtemény; de újabb és bi-

zony tisztultabb álláspóntról szerkesztett mű, mely 797 dalt tartalmaz. Felosztása: négy könyv tartalmaz: 1. Isten és leszállása az emberhez; 2. Az embernek Istenhez emelkedése; 3. Isteni időszakok és forduló pontok; 4. Vegyes. Van benne sok régi latin ritualis ének angol fordításban; van egy lajstroma a költőknek, kik közt Anglia és Amerika legkiválóbb régibb és újabb költői foglalnak helyet legszebb darabjaikkal, a biblikus helyek rendkívül részletes kimutatása az énekekben előforduló kifejezések, képek, szólamokra nézve, mely részét e gyűjteménynek kiváló érdekűnek tartjuk és az énekek soros és írók szerinti rendje. Gazdagsága oly nagy, hogy annak bővebb jellemzése beható értekezés tárgyát képezhetné; ez alkalommal mutatványul egy pár költeményt igtatunk ide lehető hű fordításban. Vajha nálunk e rendkívül fontos kérdés ne csak fölvettesék, mint ez történt, de a viszonyok szerint nyerjen minél tökéletesebb megoldást, nehogy egyik költő képével élve „kútunk vize“ mellett kifogyjon azon forrás is, melyről az így szól:

„Szomjam forrásod oltja csak“.

MARNINEAU JAKAB HYMNUS-GYŰJTEMÉNYÉBŐL.

121 dal.

Az ő szegénysége tett gazdaggá.

Galilea zord tengerén
Leszáll, borong az esthomály,
Végig süvölt sötét vizén
Viharzó szél, hogy zúg az ár.

Madár lankadtan már elül
Meleg fészkebe csöndesen,
Kóbor vadállat fekhelyül
Tanyát keres és elpihen.

De ottan egy emberalak
Jár, kél a parton és bolyong,
S míg szél s felhő viharzanak
Feje körül bús éj borong.

Nyughelyet ő mért nem talál?
Jó puha ágyat mért kerül?
Lel vad tanyát, fészket madár,
Ő van csupán otthon nélkül.

Munkálni üdvünk' vállalja
 Ily sorsot önként, szabadon,
 Szegénységéből fakada
 A kegyforrása gazdagon.

Russel Vilmos.

626. dal.

Bár puszta földre visz utad,
 Höl egyház, oltár nincs sehol,
 Ne félj mert itt sem vagy magad:
 Kisér a hit és átkaröl.

Kell templom is? Nézd az eget,
 Mindent szeretve mint fóg át.
 Könyvül nézd a történetet
 Eme magasztos szent csodát!

A dicsők serege átölel,
 Testvéreként lebeg körül,
 És életük az égre fel
 Emelkedik dicséretül.

Habár nem zendül orgona,
 Hármoniában zeng a szél;
 A hajnal minden csillaga
 Örök dicséretet beszél.

Carlyle Tamás.

453. dal.

Bár büszkeségem törte szét,
 Uram, a gyászáért áldalak!
 Fogytig ivám kútam vizét,
 S szomjam forrásod oltja csak.

Nem félek — érintvén kezéd;
 Ha nézlek — nincs több kételyem:
 Mért tántorognánk ha vezet
 A szeretet, mely végtelen?

Bár ez tanitná nyugtalan
 Szívünk' örök békédre is;
 Hogy angyaliddal, jó uram,
 Dicsérjünk tört, bús hangon is!

A sziv csak bizza rád magát,
 Kövesse hűn szent ösvenyed,
 Mely minden órán, perczen át
 Az üdvösségre elvezet.

Johnson Sámuel.

512.

A sir.

Kiszáradott a könnypatak,
 A fáradt vándor megpihen:
 Nyugottan, lágyan alszanak
 A sirba lenn.

Tél zord ege, dúló vihar
 Ugy nem zavarja nyugtokat,
 Mint nyári szellő, mit fuval
 Az alkonyat:

Te bánkodó, te hányt-vetett,
 Kit földig sujt a bú, gyász,
 Remélj! révpart nyil' ott neked
 S csöndes lakás!

A ritka kincset oh keresd,
 Mely enyhít bút, fájó szívet,
 Ég balsamával köt, hegeszt
 Vérző sebet.

Hajlós nádat az Ur keze
 Nem tör szét. Sujt, de fölemel;
 Megáldja, kit megsebeze,
 Kegyelmeivel.

Ki könyvek völgyén vándorolsz,
 Az évek zord homályin át
 Az örök fény országához
 Haladj tovább!

Montgomery Jakab.